

ĐÌNH SƠN PHONG

Lê Thị Ngọc Hương

Di tích đình Sơn Phong tọa lạc tại số 350 đường Nguyễn Duy Hiệu, khối An Thọ, phường Sơn Phong, thành phố Hội An. Cách ngã tư đường Trần Phú - Hoàng Diệu chừng 300m về phía Đông.

Hiện nay chưa có chứng liệu để khẳng định chính xác niên đại xây dựng đình. Trải qua nhiều sự thay đổi các triều đại, liên tục từ các thế kỷ XVIII, XIX, XX xảy ra việc sát nhập các làng An Thọ, Phong Niên, Đại An, Mậu Tài và 1 phần đất của làng Sơn Phô mà có tên là làng Sơn Phong. Đình hiện nay mang tên là đình Sơn Phong.¹

Đình do các hiệp thợ địa phương xây dựng và nhiều đời hiệp thợ sau tu bổ tôn tạo dùng làm nơi thờ Thần Hoàng, các vị thần sông nước, trong đó chủ thần là bà Đại Càn, Bà Thiên-Y-A-Na.

Đình Sơn Phong trải qua nhiều lần trùng tu, gần đây là vào các năm (1974, 2000, 2002, 2008) ở nhiều hạng mục bị xuống cấp như: tường, mái ngói âm dương, các họa tiết trang trí, tiền đường, xây dựng thêm nhà đông cho di tích vào năm 2008.

Đình được xây dựng kiểu chữ đình (丁), gồm tiền sảnh, tiền đình, hậu tẩm và nhà Đông. Diện tích tổng cộng khoảng 250m². Mặt đình quay về hướng Nam. Phía Bắc giáp nhà ông Nguyễn Năng, phía Tây giáp shop vải Thắng (nhà số 352 - Nguyễn Duy Hiệu), phía Đông giáp đường bê tông.

Từ ngoài đường nhìn vào thấy 2 trụ cổng, tường rào xây bằng gạch thẻ. Hai trụ cổng được đắp – cẩn mảnh sứ cổ cặp câu đối: 顯赫神威昭北地, 光明帝德耀南天 (Hiển hách thần uy chiếu Bắc địa, Quang minh đế đức diệu Nam thiên. Tạm dịch nghĩa: Rạng rỡ oai thần nơi đất Bắc, Sáng ngời đức đế chốn trời Nam)*.

Án ngữ giữa sân đình là bình phong hình cuốn thư với mặt ngoài trang trí đề tài “Long mã phụ Hà đồ”. Trên đỉnh bình phong có trang trí hai mũi Thiên Oai biểu thị không gian vô hạn và sự uy linh của cõi Trời. Mặt trong bình phong đắp cảnh Tùng Lộc với non nước hữu tình. Trên bình phong có câu đối gắn bằng mảnh sứ cổ nói về thế đất và phương hướng xây đình Sơn Phong: 虎據龍雲朝吉地, 離南坎北護佳城 (Hổ cứ long vân triều cát địa, Ly Nam Khảm Bắc hộ giai thành. Tạm dịch nghĩa: Hổ phục rồng bay chào đất tốt,

¹ Lý lịch di tích Đình Sơn Phong, tác giả: Nguyễn Chí Trung, năm 1992.

* Trích sách: “Di tích Đình Sơn Phong”, khảo luận – biên dịch: Phạm Thúc Hồng, năm 2011

Nam phương Bắc hướng giúp thành yên)*. Phía sau bình phong là một lư hương lớn.

Tiền sảnh thoáng rộng, được bố trí 2 hàng cột gỗ (mỗi hàng 4 cột, đặt trên đá tảng), hệ thống chịu lực bằng gỗ, bộ khung chịu lực có hàng trụ đội nằm ở giữa, gồm 7 đòn tay và 1 đòn dông, xà cò nằm chính giữa phía dưới đòn dông. Tiền sảnh treo bức hoành khắc chữ: 山 豐 亭 (Sơn Phong đình). Ngay chính giữa tiền sảnh đặt một bàn hương án có khắc thời gian và họ tên người phụng cúng: 老 僥 阮 志 善 奉 供 香 案 一 盤 壬 申 年 孟 秋 吉 旦 (Lão nhiêu Nguyễn Chí Thiện phụng cúng hương án nhất

bàn. Nhâm Thân niên mạnh thu cát đán. Tạm dịch nghĩa: Người cao tuổi Nguyễn Chí Thiện phụng cúng một bàn hương án. Năm Nhâm Thân (1932), tháng bảy, ngày tốt.)*. Hai bên tiền sảnh có 2 cặp liên đối đắp nổi bằng mảnh sành sứ: 坦 宅 雁 鳳 悅 勝 景, 北 南 車 馬 樂 亨 衢 (Thản trạch nhạn hoàng hân thắng cảnh, Bắc nam xa mã lạc hạnh cù. Tạm dịch nghĩa: Đất phẳng cánh chim mừng cảnh đẹp, Bắc nam xe ngựa rộn đường vui)*; 國 泰 民 安 精 靈 地, 風 調 雨 順 泰 運 天 (Quốc thái dân an tinh linh địa, Phong điều vũ thuận thái vận thiên. Tạm dịch nghĩa: Nước thịnh dân an đất linh hiển, Gió hóa mưa thuận trời bình an)*. Cặp liên đối bằng gỗ treo gian giữa tiền

sánh đề: 山川豐 奏 升平日, 風稔齊
歌 大有年 (Sơn xuyên điệp tấu thăng
bình nhật, Phong nẫm tề ca đại hữu niên.
Tạm dịch nghĩa: Núi sông đều tấu ngày
thăng tiến, Phong tục cùng ca buổi thái
bình)*

Hệ thống cửa vào trong tiền đình
làm bằng gỗ, kiểu thượng song hạ bản.
Tiền đình có 3 hàng cột gỗ (mỗi hàng 4
cột): Cột gỗ tiết diện tròn, đứng trên tảng
đá tròn. Nền tiền đình lát gạch, tường
xây gạch, mái lợp ngói âm dương, mái
trước có 7 đòn tay, mái sau 4 đòn tay.

Tiền đình bố trí các gian thờ: Gian
tả: Khám thờ có khắc chữ chính giữa
Quang Tiền “光 前”, xung quanh khám
thờ vẽ hình rồng, hoa quả và hai bên hai
câu đối: 功 德 垂 後 世, 春 秋 顯 前
人 (Công đức thùy hậu thế, Xuân thu
hiển tiền nhân. Tạm dịch nghĩa: Công
đức giúp hậu thế, Xuân thu hiện tiền
nhân)*. Bài vị đặt chính giữa ghi: 山 豐,
前 賢 開 基 尊 靈 (Sơn Phong, Tiền hiền
khai cơ tôn linh). Gian thờ kê gian tả:
Thờ các dòng tộc đã hội cư xây dựng
vùng đất Sơn Phong trong quá khứ và
hiện tại. Bài vị ghi: 山 豐, 諸 族 會 居 尊
靈 (Sơn Phong, Chư tộc hội cư tôn linh).
Gian hữu: Khám thờ có khắc chữ chính
giữa Dụ Hậu “裕 後”, xung quanh khám
thờ vẽ hình rồng, hoa quả và hai bên hai
câu đối: 文 彰 光 世 澤, 禮 樂 振
風 (Văn chương quang thế trạch, Lễ
nhạc chấn hương phong. Tạm dịch
nghĩa: Văn chương soi cuộc sống, Lễ
nhạc giữ lệ làng)*. Gian thờ kê gian hữu:

Thờ các chiến sĩ vong thân qua nhiều
thời kỳ lịch sử đã xả thân bảo vệ cuộc
sống bình yên cho vùng đất tại Sơn
Phong từ khi khai lập cho đến nay. Bài vị
ghi: 山 豐, 戰 士 陣 亡 尊 靈 (Sơn
Phong, Chiến sĩ trận vong tôn linh).

Ở gian giữa tiền đình đặt 1 tủ thờ
bằng gỗ, chạm trổ tinh xảo, đẹp mắt, bài
vị thờ ghi: Thọ sơn hà (寿 山 河), bộ lư
đền bằng đồng. Phía trước tủ thờ đặt cặp
tượng voi bằng đá do người dân cúng
cho đình. Hai bên tủ đặt hai bàn thờ bằng
gỗ, thấp và nhỏ hơn so với bàn thờ chính
giữa để thờ các tộc họ có đóng góp xây
dựng đình từ xưa đến nay.

Phía trong cùng là hậu tẩm, thờ sắc
phong thần, 2 bên vẽ hình rùa đội hạc.
Bàn thờ chính giữa đặt bài vị lớn ghi: 山
豐 神 (Sơn Phong Thần). Khám thờ
Thần bằng gỗ do Cựu lý trưởng Nguyễn
Sâm phụng cúng vào ngày 10.3 năm Ất
Hợi (1935). Bên trong khám thờ vẽ hình
rồng cuộn mây, trên khám thờ trang trí
các hàng chữ: 萬 古 英 靈 (Vạn cổ
anh linh - Sáng suốt linh hiển ngàn
năm), 天 煥 文 彰 (Thiên hoán văn
chương - Trời sáng rực rỡ), 聖 恩 浩
蕩 (Thánh ân hạo dăng - Ôn Thánh
tràng khắp)*. Cặp câu đối 2 bên: 天 庫
星 輝 萬 事 隆, 神 光 豐 照 千 祥 集
(Thiên khố tinh huy vạn sự long, Thần
quang phong chiếu thiên tường tập. Tạm
dịch nghĩa: Trời dòn ánh sáng vạn điều
tốt, Thần chiếu niềm vui ngàn việc yên)*.
Bàn thờ bên tả trong hậu tẩm thờ bài vị
thổ thần bốn xứ: 山 豐 土 神 本 處 尊
神 (Sơn Phong Thổ Thần bốn xứ tôn

thần). Bàn thờ bên hữu trong hậu tẩm thờ bài vị Ngũ hành tiên nương: 山 豐 五行仙娘尊神 (Sơn Phong Ngũ hành tiên nương tôn thần).

Nhà Đông được xây dựng mới vào năm 2008, chiều dài 1033cm, rộng 506cm. Mái lợp ngói âm dương, hệ thống chịu lực bằng gỗ, tường xây gạch, hệ thống cửa thượng song hạ bản. Nhà đông là nơi dùng để hội họp, tiếp đón khách, nơi cất giữ những vật dụng phục vụ cho việc tổ chức những lễ cúng tại đình.

Di tích đình Sơn Phong hiện có tất cả 5 bức hoành phi gỗ: 1. 山 豐 亭, 甲 申 仲 秋 吉 旦 本 社 同 造 (Sơn Phong đình, Giáp Thân, trọng thu, cát đán, bốn xã đồng tạo. Dịch nghĩa: Đình Sơn Phong, năm Giáp Thân, tháng tám, ngày tốt, xã ta cùng tạo lập)*, 2. 正 氣; (Chính khí - Ý chí ngay thẳng)*, 3. 普 同 人, 保 大 十 九 年 冬, 山 西 邑 全 民 奉 供 (Phổ đồng nhân, Bảo Đại thập cửu niên đông, Sơn Tây áp, toàn dân phụng cúng. Dịch nghĩa: Người cùng một xóm dân. Bảo Đại năm thứ mười chín (1945), áp Sơn Tây, toàn dân phụng cúng)*, 4. 善 最 樂. 歲 次 甲 寅 年 胡 曰 張 積 奉

供 (Thiện tối lạc, Tuế thứ Giáp Dần niên, Hồ Viết, Trương Tích phụng cúng. Dịch nghĩa: Thiện là việc rất vui, năm Giáp Dần (1974) Hồ Viết, Trương Tích phụng cúng), 5. 救 世 度 人, 永 盛 十 一 年 歲 次 乙 未 八 月 十 一 日 題, 國 主 天 縱 道 人 御 筆 (Cứu thế độ nhân, Vĩnh Thịnh thập nhất niên, tuế thứ Ất Mùi, bát nguyệt, thập nhất nhật đề, Quốc chúa Thiên Túng Đạo Nhân ngự bút). Bức hoành chạm 10 con chim phượng đang bay rất đẹp. Dưới bức hoành có 2 mắt cửa làm kiểu xoáy lá đề, giữa là lưỡng nghi. Bức hoành phi này do chúa Nguyễn Phúc Chu ngự bút ban tặng vào năm 1715.

Ngoài những bức hoành phi, câu đối trên, di tích còn có một số cặp câu đối khác như: 1. 百 年 青 憑 神 祐, 四 季 興 隆 樂 聖 扶 (Bách niên thanh thái bằng thần hựu, Tứ quý hưng long lạc thánh phò. Dịch nghĩa: Trăm năm no ấm nhờ thần giúp, Năm tháng an vui cậy thánh phò)*, 2. 聖 德 咸 弘 鴻 模 偉 略 壯 英 靈, 神 恩 廣 大 至 善 普 博 同 顯 化 (Thánh đức hàm hoàng hồng mô vĩ lược tráng anh linh, Thần ân quảng đại chí thiện phổ bác

đồng hiển hóa. Dịch nghĩa: Đức thánh chứa chan, công cao phô bày hiển hách, Ôn thần rộng rãi, điều thiện truyền khắp uy linh)*, 3. 九疇先著敦凝造化皇顯帝, 四序週回光大咸弘歲運年 (Cửu trù tiên trước đôn ngưng tạo hóa hoàng hiển đế, Tứ tự chu hồi quang đại咸弘 vận thiên. Dịch nghĩa: Chín ruộng tiền nhân, dựng xây cùng tạo hóa, Bốn hàng hậu thế, khai mở mãi tháng năm)*, 4. 乾坤廣大護國庇民千秋在, 造化英靈經邦保照萬古存 (Càn khôn quảng đại hộ quốc tể dân thiên thu tại, Tạo hóa anh linh kinh bang bảo chiếu vạn cổ tồn. Dịch nghĩa: Trời đất mệnh mông, giúp nước che dân ngàn năm đó, Tạo hóa lồng lộng, khai nền dựng nghiệp vạn thuở đây)*, 5. 山川毓秀德大施生祥雲集, 風水鐘靈恩霑雨化椒氣來 (Sơn xuyên dục tú đức đại thi sinh tường vân tập, Phong thủy chung linh ân triêm vũ hóa thực khí lai. Dịch nghĩa: Sông núi thấm tươi, đức lớn giúp đời mây lành mãi đến, Gió nước tươi sáng, ân sâu mưa thấm khí tốt lại về)*.

Theo lời kể của cụ Hồ Viết (80 tuổi), số nhà 342 đường Nguyễn Duy Hiệu cho biết: Trước năm 1945, đình Sơn Phong có nhiều sắc phong Thần lưu giữ để thờ cúng tại đình. Năm 1946, quân Pháp tiến chiếm Hội An đã vào đình Sơn Phong mang các sắc phong đốt. Lúc đó Lý trưởng làng Sơn Phong là Lê Tý hoảng hốt chạy đến ra dấu đây là sắc phong để thờ cúng, không phải tài liệu

mật. Ông đã nhận lại được 5 tờ sắc phong và người làng Sơn Phong bảo quản cho đến bây giờ². Trong 5 sắc phong lưu giữ tại đình thì có 4 sắc phong ghi xã hiệu Cẩm Phô, không phải của Sơn Phong (đến nay vẫn chưa giải thích được lý do vì sao sắc phong thần của xã/đình Cẩm Phô lại thờ tại xã/đình Sơn Phong). Năm bản sắc phong này xếp theo thứ tự thời gian như sau: Sắc phong Thiệu trị năm thứ ba – năm 1843 (2 bản); Sắc phong Tự Đức năm thứ ba (1850); Sắc phong Tự Đức năm Quý Sửu (1853); Sắc phong Duy Tân năm thứ ba (1909).

Hằng năm theo định kỳ, tại đình Sơn Phong đều tổ chức tế lễ tế Xuân (12/01 al), lễ tế Thu (12/8 al) với sự tham gia của đông đảo bà con nhân dân phường Sơn Phong.

Đình Sơn Phong hiện nay còn lưu giữ được nhiều sắc phong, hoành phi, liễn đối có giá trị cao về mặt lịch sử, văn hóa là nguồn tư liệu quý cho các nhà khoa học tìm hiểu về quá trình hình thành làng Sơn Phong cùng sự thành lập đình làng.

Di tích là công trình kiến trúc tín ngưỡng mang đậm bản sắc văn hóa địa phương đã được Bộ Văn hóa (nay là Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch) xếp hạng cấp quốc gia theo Quyết định số 506 - VH - QĐ ngày 19/3/1985, được cấp bằng vào ngày 29/11/1991. Nhằm góp phần đa

* Trích sách: “Di tích Đình Sơn Phong”, tác giả Phạm Thúc Hồng, tr 74, năm 2011

dạng các điểm tham quan tại khu di sản văn hóa thế giới Hội An, UBND thành phố Hội An đã thống nhất chủ trương đưa di tích đình Sơn Phong vào ô vế tham quan của Thành phố theo công văn số 1057/UBND ngày 16/4/2015. Theo đó, UBND phường Sơn Phong đang xây dựng phương án cụ thể để quản lý và phát huy di tích cũng như tổ chức các hoạt động thử nghiệm trước khi đưa vào ô vế tham quan chính thức trong thời gian tới♦